

**ВИРОКИ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ
ТА ЗВИЧАЇВ (СТАТТЯ 438 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ):
ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІКО-ЮРИДИЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ****VERDICTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS ON VIOLATION OF LAWS
AND CUSTOMS (ARTICLE 438 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE):
SOME PECULIARITIES OF TECHNICAL AND LEGAL DESIGN**

**Загиней-Заболотенко З.А., д.ю.н., професор,
начальник відділу аналітичної та правової роботи
Касаційного кримінального суду управління аналітичної допомоги
касаційним судам та Великій Палаті
Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи
Верховний Суд**

**Кваша О.О., вчений секретар
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
Національної академії наук України**

**Чаплук О.І., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного права
Київський університет імені Бориса Грінченка**

Статтю присвячено проблемі техніко-юридичного описання у вироках судів за статтею 438 «Порушення законів і звичаїв війни» Кримінального кодексу України конкретних проявів такого порушення у діях засуджених осіб. На підставі описання ознак складу злочину, передбаченого статтею 438 цього Кодексу, зроблено висновок, що відповідна диспозиція є бланкетною та відсилає до норм міжнародного гуманітарного права про право війни. Самі ж такі норми міжнародного права чітко не визначені, що вимагає від суду, який ухвалює обвинувальний вирок щодо засуджених військовослужбовців збройних сил російської федерації, чітко визначити, які з них було порушень у конкретному випадку. Відповідно бланкетність диспозиції частини першої статті 438 Кримінального кодексу України названо міжнародно-правовою. Проаналізовано вироки судів, ухвалених за статтею 438 Кримінального кодексу України у частині техніко-юридичного оформлення посилання на норми міжнародного гуманітарного права про право війни. Запропоновано такі основні техніко-юридичні рекомендації оформлення вироків у частині посилань на такі норми: 1) в обвинувальному вироку слід чітко вказувати, яка конкретно Конвенція була порушена засудженим, зазначивши її повну офіційну назву; 2) в обвинувальному вироку необхідно не лише вказувати назви конвенцій, а й зазначити, які конкретно їх статті становлять собою порушення законів та звичаїв війни засудженим; 3) відсутність посилання як на конкретні норми міжнародного гуманітарного права про право війни, а також на конкретні статті (їх частини) цих норм є порушенням вимог юридичної техніки стосовно описання у вироках судів конкретного прояву порушення законів і звичаїв війни у діях засуджених, оскільки це може свідчити про неконкретність вироків у цій частині та про порушення права підозрюваного, обвинуваченого знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують. Судді, які ухвалюють вироки у кримінальних провадженнях за статтею 438 Кримінального кодексу України, повинні приділяти увагу техніко-юридичним особливостям описання об'єктивної сторони цього складу злочину через посилання на норми міжнародного гуманітарного права про право війни.

Ключові слова: порушення законів та звичаїв війни, воєнні злочини, юридичне рішення, рішення суду, вирок, юридична техніка, техніко-юридичні особливості оформлення, правова визначеність, злочин, кримінальне провадження.

The article is devoted to the problem of technical and legal description in court verdicts under Article 438 "Violation of the Laws and Customs of War" of the Criminal Code of Ukraine of specific manifestations of such a violation in the actions of convicted persons. Based on the description of the elements of the crime under Article 438 of this Code, it is concluded that the relevant disposition is a blanket one and refers to the norms of international humanitarian law on the law of war. Such norms of international law are not clearly defined, which requires the court that passes a guilty verdict against convicted members of the armed forces of the Russian Federation to clearly determine which of them were violated in a particular case. Accordingly, the blanket disposition of part one of Article 438 of the Criminal Code of Ukraine is called international law. The author analyzes the court verdicts delivered under Article 438 of the Criminal Code of Ukraine in terms of the technical and legal formalization of the reference to the rules of international humanitarian law on the law of war. The author offers the following main technical and legal recommendations for the execution of verdicts in terms of references to such norms: 1) the guilty verdict should clearly indicate which specific Convention was violated by the convicted person, stating its full official name; 2) the guilty verdict should not only indicate the names of the conventions, but also specify which specific articles constitute violations of the laws and customs of war by the convicted person; 3) the absence of references to specific rules of international humanitarian law on the law of war, as well as to specific articles (parts thereof) of these rules, is a violation of the requirements of legal technique regarding the description in court verdicts of a specific manifestation of violations of the laws and customs of war in the actions of convicts, as this may indicate a non-specific verdict in this part and a violation of the right to a fair trial. Judges passing sentences in criminal proceedings under Article 438 of the Criminal Code of Ukraine should pay attention to the technical and legal features of describing the objective side of this crime by referring to the rules of international humanitarian law on the law of war.

Key words: violation of the laws and customs of war, war crimes, legal decision, court decision, sentence, legal technique, technical and legal features of execution, legal certainty, crime, criminal proceedings.

Після повномасштабного вторгнення російської федерації (далі – рф) на територію України та оголошення у нашій державі воєнного стану, судова система стикнулася з рядом викликів, пов'язаних з необхідністю судового розгляду та, відповідно, прийняття процесуальних рішень у кримінальних провадженнях про злочини проти основ

національної безпеки України, воєнні злочини, з якими раніше судова практика не стикалася. Це вимагає не лише розроблення алгоритму дій судді щодо розгляду таких категорій злочинів, а й напрацювання техніко-юридичних особливостей оформлення процесуальних рішень у цій категорії кримінальних проваджень. Наприклад, попри

існування у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) норми про порушення законів та звичаїв війни (ст. 438) ще з моменту прийняття та набрання чинності чинним КК України, лише після оголошення в Україні стану війни судова система стикнулася з необхідністю судового розгляду та ухвалення вироків у цих кримінальних провадженнях. Так, за даними Державного підприємства «Інформаційні судові системи», з 24 лютого 2022 року до 19 червня 2023 року до судів перших інстанцій надійшло 121 кримінальне провадження за ст. 438 КК України, з яких розглянуто 35 проваджень (відповідно, з ухваленням вироку).

Ураховуючи викладене, важливо як проаналізувати ці вироки криз прizmu техніко-юридичних особливостей їх оформлення, так і запропонувати шляхи вдосконалення юридичної техніки під час їх ухвалення.

Питання видів юридичної техніки, зокрема, й техніки прийняття юридичних рішень під час правозастосування, було предметом дослідження таких науковців, як І. О. Биля-Сабадаш, С. В. Бобровнік, Ж. О. Дзейко, Т. О. Дідич, Л. А. Луць, Ю. І. Матвєєвої, М. І. Панов, П. М. Рабінович, В. І. Риндюк, І. Д. Шутак, О. І. Ющик та інших. Водночас у цій царині вчені-криміналісти є менш активними та не приділяють уваги проблемі техніко-юридичних особливостей оформлення вироків загалом та у кримінальних провадженнях за ст. 438 КК України зокрема. Водночас у теорії кримінального права України активно здійснюється дослідження ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 438 КК України. Відзначимо наукові праці, присвячені розкриттю цієї проблематики, таких вчених-криміналістів, як В. В. Базелюк, І. В. Берднік, А. А. Вознюк, І. В. Глобюк, І. В. Жук, В. О. Миронова, В. О. Навроцький, Р. С. Мкртчян, Г. К. Тетерятник, М. І. Хавронюк, О. О. Шаповалов, А. О. Шаповалова та інших.

З огляду на важливість напрацювання певного алгоритму оформлення вироків за ст. 438 КК України у частині описання об'єктивної сторони складу злочинів у діях засуджених, доцільно, насамперед, опрацювати ухвалені вироки та виявити основні тенденції, які існують на сьогодні під час їх оформлення.

Метою наукової статті є виявлення техніко-юридичних особливостей оформлення вироків у кримінальних провадженнях за ст. 438 «Порушення законів та звичаїв війни» КК України у частині посилань на норми міжнародного гуманітарного права про право війни.

Згідно зі ст. 374 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) вирок суду складається зі вступної, мотивувальної та резолютивної частин. У цій же статті передбачено вимоги щодо змісту кожної з них. Оскільки більшою мірою саме мотивувальна частина вироку дає уявлення про мотиви прийнятого судом рішення, то саме на ній буде акцентуватися увага в цій статті під час аналізу вироків за ст. 438 КК України. Так, згідно з ч. 3 ст. 374 КПК України у мотивувальній частині вироку зазначаються: 1) у разі визнання особи виправданною – формулювання обвинувачення, яке пред'явлене особі і визнане судом недоведеним, а також підстави для виправдання обвинуваченого з зазначенням мотивів, з яких суд відкидає докази обвинувачення; мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення закону, якими керувався суд; 2) у разі визнання особи винуватою: формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, із зазначенням місця, часу, способу вчинення та наслідків кримінального правопорушення, форми вини і мотивів кримінального правопорушення; статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає відповідальність за кримінальне правопорушення, винним у вчиненні якого визнається обвинувачений; докази на підтвердження встановлених судом обставин, а також мотиви

неврахування окремих доказів; мотиви зміни обвинувачення, підстави визнання частини обвинувачення необґрунтованою, якщо судом приймалися такі рішення; обставини, які пом'якшують або обтяжують покарання; мотиви призначення покарання, звільнення від відбування покарання, застосування примусових заходів медичного характеру при встановленні стану обмеженої осудності обвинуваченого, застосування примусового лікування відповідно до статті 96 КПК України, мотиви призначення громадського вихователя неповнолітньому; підстави для задоволення цивільного позову або відмови у ньому, залишення його без розгляду; мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення закону, якими керувався суд.

Порушенням законів та звичаїв війни відповідно до ч. 1 ст. 438 КК України є жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також віддання наказу про вчинення таких дій. Такі дії караються позбавленням волі на строк від 8 до 12 років. Якщо вони були поєднані з умисним вбивством (ч. 2), то караються позбавленням волі на строк від 10 до 15 років або довічним позбавленням волі.

Аналіз формулювання порушення законів та звичаїв війни на національному рівні свідчить про те, що законодавець, визначаючи приблизний перелік дій, в яких може виражатися таке порушення («жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням», «вигнання цивільного населення для примусових робіт», «розграбування національних цінностей на окупованій території», «застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом»), залишив його відкритим, оскільки зазначив, що відповідні злочинні дії можуть виражатися в «іншому порушенні законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України». Таким чином, з указаного формулювання вбачається, що національне формулювання складу порушення законів та звичаїв війни характеризується бланкетністю. При цьому ця бланкетність носить міжнародно-правовий характер, оскільки стосується порушення винуватим тих міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (т.зв. «міжнародні норми права війни») [1, с. 166].

«У цілому Україна приєдналася до наступних міжнародно-правових актів, що регламентують закони та звичаї війни: Санкт-Петербурзька декларація про заборону застосування на війні вибухових та запалювальних куль від 29.11.1868, Гаазькі конвенції та декларації 1899 р., Гаазькі конвенції 1907 р., Гаазька Декларація 1907 р. про заборону метання снарядів та вибухових речовин із повітряних куль, Гаванська конвенція про морський нейтралітет від 20.02.1928, Конвенція про запобігання злочинів геноциду та покарання за нього від 09.12.1948, женевські конвенції про захист жертв війни від 12.08.1949 та додаткові протоколи до них 1977 р., Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949, Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950, Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку озброєного конфлікту від 14.05.1954 та Другий додатковий протокол до неї від 26.03.1999, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21.12.1965, Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого застосування засобів впливу на природне середовище від 18.05.1968, Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що

завдають надмірних ушкоджень або мають невідбиркову дію від 10.10.1980, Протоколи до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невідбиркову дію від 10.10.1981, Конвенція про заборону застосування, накопичення, виробництва та передачі протипіхотних мін і про їх знищення 1997 р. тощо» [1, с. 167].

Як зазначає М. Зубанський, «порушення практично усіх основних міжнародних договорів у сфері міжнародного гуманітарного права (за виключенням Конвенції про кластерні боєприпаси та Договору про заборону ядерної зброї до яких Україна не приєдналася) може каратися за українським кримінальним законом» [2, с. 248].

Відповідно до ч. 1 ст. 8 «Воєнні злочини» Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду (далі – РС МКС) цей Суд має юрисдикцію стосовно воєнних злочинів, зокрема у випадках, коли їх вчинено в рамках плану чи політики або в рамках широкомасштабного вчинення таких злочинів. Як зазначає М. С. Бондаренко, у ст. 8 «Воєнні злочини» РС МКС «наведено загалом 50 умисних діянь, що можна умовно розділити за трьома групами як: 1) грубі порушення чотирьох Женевських конвенцій від 12.08.1949 (далі – ЖК 1949 р.); 2) інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються у міжнародних збройних конфліктах та збройних конфліктах неміжнародного характеру; 3) грубі порушення спільної статті 3 чотирьох ЖК 1949 р. Відповідно до ст. 9 РС МКС Елементи злочинів допомагають Суду у тлумаченні й застосуванні, у тому числі й цієї статті 8 РС МКС» [3, с. 22]. Водночас «Україна підписала Римський статут 20.01.2000, проте, Україна ще не завершила процес його ратифікації. Як відомо, Україна почала процес ратифікації, але він був припинений у червні 2001 р., коли Конституційний Суд України ухвалив висновок, що необхідно внести зміни до Конституції країни до ратифікації Римського статуту» [2, с. 168].

Ураховуючи, що диспозиція ст. 438 КК України має міжнародно-blankетний характер, а також з огляду на те, що Україна не ратифікувала РС МКС, техніко-юридичною особливістю мотивувальної частини вироків, ухвалених за обвинуваченням осіб у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 438 КК України, є встановлення судами того, які саме міжнародні норми права війни було порушено. Так, суди у своїх вироків констатували порушення таких міжнародних конвенцій та вказували на такі конкретні прояви такого порушення:

– порушення законів та звичаїв війни, передбачених Додатковим протоколом до Женевської конвенції від 12.08.1949, що застосовується до захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977 – жорстоке поводження з цивільним населенням у формі здійснення військовослужбовцем збройних сил (далі – зс) рф пострілів у громадянина України, у результаті чого спричинено його смерть (вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 23.05.2022 у справі № 760/5257/22), катування, викрадення людини (вироки Котелевського районного суду Полтавської області від 23.12.2022 у справі № 535/244/22, Новозаводського районного суду м. Чернігова від 02.11.2022 у справі № 751/2659/22, Чернігівського районного суду Чернігівської області від 12.01.2023 у справі № 748/1773/22), незаконне знищення майна цивільного населення (вирок Котелевського районного суду Полтавської області від 23.12.2022 у справі № 535/244/22), сексуального насильства (вирок Новозаводського районного суду м. Чернігова від 02.11.2022 у справі № 751/2659/22, Чернігівського районного суду Чернігівської області від 12.01.2023 у справі № 748/1773/22), насильства (вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 17.11.2022 у справі № 369/9950/22), незаконного позбавлення волі (вироки Києво-Святошинського

районного суду Київської області від 17.11.2022 у справі № 369/9950/22, Чернігівського районного суду Чернігівської області від 10.01.2023 у справі № 748/2272/22), пограбування цивільного населення (вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 17.11.2022 у справі № 369/9950/22);

– порушення законів та звичаїв війни, передбачених ст. 25 Положення про закони і звичаї війни на суходолі, яке є Додатком до IV Конвенції про закони та звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 – незаконне знищення майна цивільного населення (вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 08.08.2022 у справі № 750/2891/22);

– порушення законів та звичаїв війни, передбачених статтями 27, 28 та 33 Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 – пограбування цивільного населення, незаконне знищення майна цивільного населення (вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 26.09.2022 у справі № 760/4174/22);

– порушення законів та звичаїв війни, передбачених ст. 33 Конвенції про захист цивільного населення від 12.08.1949, статтями 28 та 47 Конвенції про закони та звичаї війни на суходолі від 18.10.1907, ст. 4 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977 – пограбування цивільного населення (вироки Новозаводського районного суду м. Чернігова від 31.08.2022 у справі № 751/2961/22, Бобровицького районного суду Чернігівської області від 24.11.2022 у справі № 729/574/22);

– порушення законів та звичаїв війни, передбачених статтями 13, 27, 29, 147 Женевської Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949, статтями 51, 75 Додаткового протоколу від 08.06.1977 до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) – жорстоке поводження з цивільним населенням, в частині незаконного утримання цивільного населення та катування (вирок Котелевський районний суд Полтавської області від 23.12.2022 у справі № 535/2922/22);

– порушення законів та звичаїв війни, передбачених ст. 147 Женевської Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 – примушування осіб, що перебувають під захистом, служити в збройних силах держави окупанта (вирок Дарницького районного суду м. Києва від 30.01.2023 у справі № 753/23311/21).

В окремих вироків суди, констатуючи наявність ознак складу злочину, передбаченого ст. 438 КК України, не вказували, які саме міжнародні норми права війни було порушено. Наприклад, у вироків Шевченківського районного суду м. Києва від 03.08.2022 у справі № 761/14035/22 констатовано порушення військовослужбовцем зс рф законів та звичаїв війни у формі пограбування цивільного населення, однак не встановлено, які саме норми міжнародного гуманітарного права ним було порушено. Те саме стосується й вироків Подільського районного суду м. Києва від 19.12.2022 у справі № 758/14216/21, Котелевського районного суду Полтавської області від 26.12.2022 у справі № 535/2100/22, Тростянецького районного суду Сумської області від 01.03.2023 у справі № 588/1009/22.

Таким чином, як вбачається з аналізу наведених вище вироків судів першої інстанції, якими військовослужбовці зс рф засуджувалися за вчинення злочину, передбаченого ст. 438 КК, вказівка на конкретні норми міжнародного права про право війни у них є різною. Окрім того, встановлення судом конкретних порушень законів і звичаїв війни супроводжувалося посиланням на різні Конвенції, а також на різні їх статті. В деяких вироків взагалі відсутній аналіз та посилання на конкретні норми міжнародного права про право війни. Відповідно це вказує на те, що техніко-юридичні осо-

бливості формулювання ознак складу порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України), які полягають в обов'язковому врахуванні та, відповідно, аналізі судами у вироках конкретних норм міжнародного гуманітарного права, порушених засудженим (військовослужбовцем зс рф), судами перших інстанцій не враховуються.

Як зазначаю Ю. І. Матвеева, «судова практика є засобом, який деталізує формулювання правової норми в конкретних випадках шляхом аргументації правової позиції та тлумачення норм права» [5]. «При підготовці тексту судового рішення суддя має пам'ятати, що цей документ повинен містити повну, достовірну, об'єктивну й аргументовану інформацію, викладену державною мовою, нейтральним тоном, стисло, лаконічно, грамотно, зрозуміло, без повторень (тавтології) та вживання «зайвих» слів і зворотів, які не несуть змістового навантаження. Щоб бути якісним, судові рішення повинні сприйматися сторонами та суспільством у цілому як таке, що стало результатом коректного застосування юридичних правил, справедливого процесу та правильної оцінки фактів, а також як таке, що може бути ефективно реалізованим. Лише в такому випадку сторони будуть переконані, що їхню справу було розглянуто й вирішено справедливо та неупереджено, а суспільство сприйме ухвалені рішення як фактор відновлення суспільної гармонії» [6]. Д. Г. Манько вважає, що «рішення не повинно містити зайвої деталізації, яка не має правового значення в даній справі, а також незрозумілих словосполучень, занадто довгих речень, через які викладення фактичних обставин важко сприймається» [7, с. 79].

Отже, що стосується посилань на норми міжнародного гуманітарного права про право війни у вироках місцевих судів, то з огляду на бланкетний характер диспозиції ч. 1 ст. 438 КК України, зробимо такі основні техніко-юридичні рекомендації оформлення вироків у цій частині, що, безумовно, вплине на забезпечення визначеності кримінального права України:

1) в обвинувальному вирокі, яким військовослужбовець зс рф засуджується за ст. 438 КК України слід чітко вказувати, яка конкретно Конвенція була порушена засудженим.

Як було зазначено вище, у вирокі Дарницького районного суду м. Києва від 30.01.2023 у справі № 753/23311/21 порушення законів та звичаїв війни, передбачених ст. 147 Женевської Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949, було констатовано в діях особи, яка примушувала громадян України служити в збройних силах держави окупанта (рф).

Якщо б такі дії було вчинено стосовно військовополоненого, у вирокі слід було б послатися на Женевську конвенцію про поводження з військовополоненими від 12.09.1949 (Женевська конвенція III), оскільки у ній ці питання також регулюються;

2) у вирокі, яким військовослужбовець зс рф засуджується за ст. 438 КК слід чітко вказувати, потрібно не лише вказувати назви конвенцій, а й зазначати, які конкретно

їх статті становлять собою порушення законів та звичаїв війни, що були порушені засудженим. При цьому в обвинувальних вироках необхідно зазначати повну офіційну назву відповідної Конвенції.

Наприклад, у вирокі Дарницького районного суду м. Києва від 30.01.2023 у справі № 753/23311/21 було констатовано порушення законів та звичаїв війни, передбачених ст. 147 Женевської Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949.

У ст. 147 Женевської конвенції IV серйозним порушенням визнається примушення особи, що перебуває під захистом, служити в збройних силах ворожої держави. Водночас і ст. 51 (1) цієї Конвенції закріплює, що окупаційна держава не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах. Відповідно й у вирокі потрібно було б посилатися не лише на ст. 147 Женевської конвенції IV, а й на її ст. 51 (1).

Якби примушування до служби у збройних силах держави-окупанта було вчинено стосовно громадянина України – військовополоненого, то у вирокі потрібно було б послатися на ст. 130 Женевської конвенції III, яка передбачає, що примушування військовополоненого до служби в збройних силах ворожої держави є серйозним порушенням норм міжнародного гуманітарного права;

3) відсутність посилання як на конкретні норми міжнародного гуманітарного права про право війни (насамперед), а також на конкретні статті (їх частини) цих норм є порушенням вимог юридичної техніки стосовно описання у вироках судів конкретного прояву порушення законів і звичаїв війни у діях засуджених. Це може свідчити про неконкретність вироків у цій частині та про порушення права підозрюваного, обвинуваченого знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують (п. 1 ч. 3 ст. 42 КПК України).

Таким чином, з огляду на міжнародно-бланкетний характер диспозиції ч. 1 ст. 438 КК України, в якій передбачається кримінальна відповідальність за порушення законів і звичаїв війни, в обвинувальних вироках судів, в яких військовослужбовці зс рф визнаються винуватими у вчиненні цього воєнного злочину, потрібно посилатися на конкретну норму міжнародного гуманітарного права про право війни, яка була порушена засудженим, з вказівкою на офіційну та повну назву відповідної конвенції, а також на конкретну статтю / статті, частину / частини статті цієї Конвенції. Відсутність такого посилання може свідчити про неконкретність вироків суду та про порушення права підозрюваного, обвинуваченого знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують (п. 1 ч. 3 ст. 42 КПК України). Судді, які ухвалюють вирок у кримінальних провадженнях за ст. 438 КК України, повинні приділяти увагу техніко-юридичним особливостям описання об'єктивної сторони цього складу злочину у діях засуджених через посилання на норми міжнародного гуманітарного права про право війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковбан А. В. Імплементация международных норм права войны как объекта глобальных прав в законодательство Украины. *Правова держава*. 2015. № 19. С. 165–169.
2. Зубанський М. Проблематика розуміння законодавчої конструкції «закони та звичаї війни» в контексті статті 438 Кримінального кодексу України. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*: мат.-ли V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 10 груд. 2021 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 248–251.
3. Бондаренко М. С. Контекстуальні та спеціальні елементи складі воєнних злочинів: С. 20–23. URL: <https://cutt.ly/KwyXu5D8> (дата зверн. 25.06.2023)
4. Матвеева Ю. І. Юридико-технічні характеристики принципу правової визначеності. URL: <https://cutt.ly/ywyXiJY8> (дата зверн. 25.06.2023)
5. Марченко А. А. Застосування елементів юридичної техніки при підготовці судового рішення. URL: <https://cutt.ly/9wyXi2Bu> (дата зверн. 25.06.2023).
6. Манько Д. Г. Юридична техніка й технології: Курс лекцій. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. 192 с.